

Til: Universitetsdirektøren
Postboks 1072

Fakultetsledelsen

Dato: 16.05.2008
Saksnr.: 2008/521
Saksbehandler: Dag Myhre-Nielsen, Kjetil Hafstad

Telefon: 22 85 03 00
E-post: postmottak@teologi.uio.no
Nettadresse: www.tf.uio.no

Høringen NOU:2008:1 Kvinner og homofile i trossamfunn

Høringen inngår i en prosess fram mot 1. juli 2009 der et utvalg skal utrede en samlet lov mot diskriminering og spørsmålet om ratifikasjon av tilleggsprotokoll nr. 12 til Den europeiske menneskerettighetskonvensjonen (EMK). I arbeidet inngår muligens også vurdering av en grunnlovsbestemmelse om vern mot diskriminering. I denne prosessen har utvalget sett særlig på de unntaksbestemmelser fra arbeidsmiljøloven og likestillingsloven som gjelder trossamfunn. Utvalget foreslår visse presiseringer og innstramninger.

Når det gjelder substansen i saken som gjelder disse presiseringer og innstramninger, har Det teologiske fakultet i mange sammenhenger uttalt seg meget omfattende. Det gjelder blant annet spørsmålet om homofili i Den norske kirke og spørsmålet om unntak for trossamfunn fra arbeidsmiljøloven i uttalelser om Stat og kirke, om kirkelige råd og om lærenemnd i Den norske kirke. Når det gjelder kvinners stilling i kirken og likestillingsspørsmål, har fakultetet uttalt seg flere ganger, og har bidratt blant annet til arbeidet for kjønnsbalansering ved Universitetet i Oslo. Med denne bakgrunn velger Det teologiske fakultet i denne saken å uttale seg kortfattet.

Det kristne menneskesyn som blant annet kommer til uttrykk i Jesu forkynnelse og skjebne, slik vi i dag fortolker dette, stiller mennesker på like linje, uansett kjønn og seksuell orientering. Dette har vært vesentlig motiverende for utviklingen av tenkningen om menneskeverd og tilsvarende utvikling av menneskerettigheter. Det er derfor etter fakultetets oppfatning ikke berettiget å diskriminere eller forskjellsbehandle mennesker ut fra kjønn og seksuell orientering, verken i tilsetninger eller på annen måte. Fakultetet har framholdt at når det gjelder arbeidslivets bestemmelser, bør Den norske kirke ikke stille mindre ambisiøse krav til arbeidsmiljø enn det norske samfunnet. Fakultetet har begrunnet hvorfor homofilt samlevende bør kunne inneha enhver funksjon i Den norske kirke, og har tatt avstand fra diskriminering. Mot denne bakgrunn har fakultetet sympati for den tanke at trossamfunn slett ikke skal innrømmes adgang til dispensasjon fra arbeidsmiljølovens bestemmelser eller fra likestillingslovens tilsvarende.

Ser vi saken i et historisk perspektiv, har arbeidet for kvinners likeverd og rettigheter i samfunnet og i kirken pågått i over 100 år. Utviklingen har vært preget av at kvinner gjennom konflikt og kamp fikk muligheter og rettigheter til arbeidsmarked, til å bestemme over egen eiendom og over sin seksualitet. I dette frigjøringsarbeidet har Den norske kirke fra å være en motstander og hemsko, gjennom å reprodusere og insistere på tekster fra patriarkalske perioder, utviklet seg til å anerkjenne og likestille kvinner i kirken. Kvinner fikk adgang til teologisk utdanning bare for 70 år siden. Første kvinnelige prest ble ordinert for drøyt 40 år siden. Kirken har nå et betydelig innslag av kvinnelige biskoper, og utviklingen i retning av likestilling og kjønnsbalanse går framover. Tilsvarende utvikling kan vi nå øyne i spørsmålet om homofile i Den norske kirke. Etter sterk motstand er homofilt

samlevende anerkjent som berettiget til alle tjenester og ombud i Den norske kirke. Rett nok er det fortsatt en betydelig del av kirkens medlemmer som er kritiske til dette, og disse har for tiden oppnådd sidestilling for sitt standpunkt. Fakultetet tror at denne endringsprosessen vil gå i retning av stadig sterkere anerkjennelse av homofilt samlevende i kirken og at tendenser til diskriminering vil avta, sett i lys av aktuell kristendomsfortolkning. Kjønnsanalytisk forskning har bidratt til å forstå dynamikken i undertrykkelses- og diskrimineringstradisjonene, og dermed også gitt redskaper til å motvirke slike bevegelser i offentlig debatt.

Dette kortfattede historiske perspektiv illustrerer at den skepsis som finnes i trossamfunn, for eksempel mot kvinners likeverd og mot homofilt samlevende, kan bero på at de normative tradisjonene i enkelte trossamfunn er preget av tidligere tiders samfunn, der nettopp forståelsen av menneskeverd og menneskerettigheter ikke sto sterkt, for eksempel i samfunn som vi nå kan karakterisere som patriarkalske. I europeisk åndshistorie vokste som nevnt tenkningen om menneskeverd og menneskerettigheter fram med bakgrunn i kristen tanketradisjon, men samtidig i delvis eksplisitt kritikk av kristne kirkers organisering, i den såkalte opplysningstiden. I denne perioden vokste også tradisjonene om religiøs toleranse og tros, tanke- og religionsfrihet fram. Forestillingen om individets rett til å søke lykken og fullbyrde sitt liv etter eget valg og ut fra sin egen overbevisning ble antatt i konstitusjoner og grunnlover. Vernet om religionsfrihet har likeledes vokst seg sterkt, selv om den lovmessige forankringen av dette i Norge kom forholdsvis sent i det 20. århundre.

Selv om fakultetet i første rekke har engasjert seg i de forhold som gjelder Den norske kirke, og har uttalt seg klart positivt om de forandringer i tenkemåte som her er anført, vil fakultetet også legge vekt på den tradisjon som har utviklet tanke- og trosfrihet. Religionsfrihet er en viktig del av den tradisjonen som har ført til kvinners frigjøring og homofile og lesbiskes endrede levebetingelser. I et visst perspektiv framstår det som paradoksalt at insisteringen på religionsfrihet også kan innebære at samfunnet må leve med at frigjøring av kvinner og homofile blir anfektet. Tanke- og religionsfrihet innebærer at samfunnet må anerkjenne at individer tenker og tror på selvstendig grunnlag og kan innrette sine liv etter religiøse tradisjoner som står i klar spenning til den utvikling som er skissert. Vi trenger en omfattende og uforutinntatt debatt om hvor berettiget det er i religionsfrihetens navn å innskrenke livsbetingelsene til enkelte grupper i samfunnet.

Delutredningen som nå er til høring, fører innsiktsfull og klargjørende drøfting av enkelte dilemmaer som kan oppstå som følge av religionsfriheten i Norge. Fakultetet avstår fra å gå inn i de mer teknisk juridiske vurderinger av hvordan lovgivningen kan utformes for å oppnå de mål delutredningen beskriver. Fakultetet innskrenker seg til å vurdere endringene i forhold til disse målene.

Med ovenstående summariske historiske riss bør det være klart at fakultetet støtter at det om mulig ikke bør være spesielle bestemmelser som gir generelle unntak for trossamfunn til å unndra seg de bestemmelser som gjelder i arbeidsmiljøloven og likestillingsloven.

Fakultetet er derfor tilfreds med både den klargjørende redegjørelse for den aktuelle rettstilstand, der det kommer fram at unntaksbestemmelsen i arbeidsmiljøloven ikke åpner for stort spillerom for trossamfunn når det gjelder. "Arbeidsmiljøloven gjelder for enhver virksomhet som sysselsetter arbeidstaker... Den gjelder offentlig og privat sektor, uavhengig av hva slags type virksomhet det er tale om. Dette gjelder også trossamfunn hvis de har ansatte." Dette innebærer at det bare foreligger "en viss adgang til å legge vekt på seksuell orientering, inkludert homofil samlivsform, hvis de har en religiøs begrunnelse for dette"(35). Det er den rituelle, religiøse aktiviteten som innrømmes et visst unntak. Fakultetet ser positivt på at utvalget forsøker å ivareta denne unntaksadgang *på en annen*

måte enn å formulere unntaksbestemmelse for trossamfunn, fordi dette gir feil signal både til trossamfunnene og til offentligheten. Utvalget mener at denne unntaksadgang kan ivaretas gjennom den generelle unntaksregel som åpner for saklig forskjellsbehandling (69). Da oppnår man at forestillingen ikke oppstår at trossamfunn skulle ha rett til å bygge opp noe alternativt samfunn med egne regler, i strid med de lover som for øvrig gjelder i Norge. Fakultetet antar at dette er en farbar vei, og vil på bakgrunn av de innledende redegjørelser støtte denne løsningen.

Likestillingsloven har nå også et generelt unntak: "Loven gjelder på alle områder, med unntak av indre forhold i trossamfunn" (37). Utvalget presiserer samtidig at "Loven gjelder alle aktiviteter og virksomheter som drives i regi av trossamfunn, som arbeidsforhold, barnehavedrift, skole utdanning osv. Begrensningen er: "Loven gjelder likevel ikke *indre forhold* som har nær sammenheng med religionsutøvelsen." Når det gjelder unntaksadgangen fra likestillingsloven foreslår utvalget at det fortsatt skal være lovfestet et særlig unntak for trossamfunn i likestillingsloven. Utvalget ønsker likevel å presisere en begrensning tydeligere av dette unntaket, på følgende måte: "Loven gjelder likevel ikke religionsutøvelsen i trossamfunn eller ansettelse i trossamfunn i stillinger knyttet til utøvelsen av bestemte religiøse funksjoner, der kravet om et bestemt kjønn er forholdsmessig og nødvendig ut fra trossamfunnets religiøse lære" (80). I en viss grad er denne mer begrensede unntaksregel en forlegenhetsløsning. Utvalget ser for seg muligheten "om det bør lovfestes en generell saklighetsregel også med hensyn til forskjellsbehandling av kjønn. Dette ville skape en ny situasjon som taler for å oppheve det særlige unntaket". Men inntil videre ville fjerning av unntaket etter utvalgets vurdering skape en uklar rettskildesituasjon. Derfor opprettholdes unntaket i en mer presisert form. Fakultetet stiller seg sympatisk til en framtidig utformning av lovbestemmelsen i likestillingsloven som tilsvarende forslaget med henblikk på arbeidsmiljøloven innbygger de hensyn som respekt for religionsfriheten innebærer i en generell bestemmelse knyttet til saklighetsregler. Fakultetet oppfatter det foreliggende forslaget som et prosessutkast som går i riktig retning.

Utvalget gjør etter fakultetets oppfatning et fortjenstfullt arbeid i å belyse det meget kompliserte feltet der samfunnets generelle lovgivning kommer i konflikt med religiøse gruppeinteresser. Det er etter fakultetets oppfatning behov for å klargjøre ytterligere dette feltet. Utvalget peker på at religionsfrihet som individuell rett til religionsutøvelse framstår som relativt uproblematisk i slike henseender. Men religionsutøvelse er gjennomgående en sosial aktivitet. Dette betyr at religiøs livstydning får samfunnsmessige konsekvenser. Utvalget peker med rette på det problematiske i at det kan oppstå parallelle og konkurrerende samfunnsorganiseringer i kjølvannet av religionsutøvelse. Det er etter fakultetets oppfatning viktig å belyse dette gjennom forskning i en bredere sammenheng. Problemene er ikke først og fremst av juridisk art, men må tenkes gjennom både med henblikk på hva slags samfunn vi aksepterer i Norge og samtidig ivareta rimelig respekt for at religiøs livstolkning har samfunnsmessige virkninger.

Fakultetet vil på denne bakgrunn støtte det framlagte forslaget.

Vennlig hilsen

Trygve Wyller
Dekan

Dag Myhre-Nielsen
fakultetsdirektør